

en ge ziet
met roof.
d-west-ver-
het relaas
en!
ellingskreet

ten niet of
sal anjiden.
schaarsch.
n de desaa.
slan zwijgt.
ste jaren.
te trachten
a was, die
s films ge-
pond werd,
en zijn sol-
keizer.
nizendmaal
laarvan de

at hebben
weten kon-
oeda's ge-
len grooten

ellende is
de verhalen
tegenschalt
vesteld: het

ebben naar
maar die
van eigen
randen. Zij
se verhoord

genover de
vaagt het

n gevonden
rondslagen,
komen tot
land deed.
s te groote
ij te weinig
ed aan!

gaf, kort
gevoel van

jdang, op-
de tyrannie
breken.

die trots
en de nacht
an.

„de show”
chap veelal
elzucht, in

voor de be-
met hoofd
is ook in
ichzelf ge-

Stachouwer
id van het

oede vader-

wenkampen
1, verspreid
ren van de

anderschap.
ke wij na
waren —
tij van den
onde, een
ereid roept
verhoudin-
tistrevende

en kon ge-
een goede

werd, dan
it Australië
den goeden

loortrokken
rk ziet, be-
gevangene
ndië, na al
nen.

ig begeerde
De verkie-

t was niet
e nog over-
oudig opzij

Het rapport van de commissie-Van Poll was raak. „Wat hebben die heeren hun oogen en ooren goed gebruikt”, zeide mij een in den dienst der missie vergruisden R. K. geestelijke, die tijdens de bezetting in Nederland had vertoefd.

Het rapport was raak, ook daar waar het constateerde, dat de regering een groep Nederlanders, onmisbaar voor den wederopbouw van Indië, van zich vervreemd heeft.

Als wij zouden moeten wijken voor wereldmachten, die als beloning voor alle „bloed, zweet en tranen”, welke ook wij in zoo ruime mate hebben geofferd in den nacht, waarin alles scheen te verzinken, ons van Indië willen scheiden, dan wijken wij zonder schaamte.

Wij berusten in Gods wil, wetende dat Hij ook het lot der volken bestuurt naar Zijn wijzen Raad.

Maar laten we geen zwakheid toonen, geen weifeling en incompetentie, laten we geen gemeenschap hebben met de vijanden van het Koninkrijk en van de volken dezer landen.

Dat is on-nederlandsch gedoe, dat noodwendig moet leiden tot ontbinding van het rijk!

Dan treft ons alleen maar zelfverwijt en de spot der wereld is ons deel.

We willen trots blijven op ons nederlandschap! Laten we daarom trouw zijn in 't vervullen van de ons door God opgelegde taak.

Waar wij falen, staan anderen reeds klaar Indië te leiden op een anderen weg, den weg naar Moskou.

Ieder Nederlander zij zich bewust van zijn roeping. Niemand slape in dezen tijd. Niemand late zich in slaap wiegen door leuzen en woordengescheren!

Wat ook veranderd moge zijn en hoe ook ons inzicht zich hebbe ontwikkeld, onwrikbaar blijven wij in onze afwijzing van het revolutiebeginsel in welken vorm ook en even standvastig in ons geloof aan de kracht onzer christelijke principes.

„Ontsiets uwe vyande niet!”
Nóg kan er in Indië iets grootsch verricht worden!
„Dispereert niet!”

G. GOOSSENS,

leeraar aan een H.B.S. te Balikpapan.
Balikpapan Juli 1946.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

ONS KERKGEBOUW. II.

De ruimte, die het meest aan den door ons gestelden eisch beantwoordt is de harmonische rechthoekige ruimte. De rechthoek is zeker niet karakterloos, want zij heeft als zoodanig richting en richting impliceert beweging. Een veelheid van ruimte elementen zal de eenheid van deze beweging vertroebelen, onduidelijk maken. Om deze reden moeten we elke gecompliceerde ruimte, maar ook elke richtingloze ruimte verwerpen.

Dit houdt in — geen kruisvorm — geen centraal-bouw — geen cirkelsectoren of halve cirkels, maar steeds de pretentielloze maar toch karaktervolle rechthoek, de meest duidelijke en oorspronkelijke architectonische ruimte.

De oppervlakte van onze kerkruimte zal dus variëren tusschen de 100 en 400 vierkante meters.

De houding van de zijden der rechthoek wordt door verschillende factoren bepaald namelijk door de geleidingen en de accenten in deze ruimte. Hiermede komen we dus tot de inrichting en de styleering van het interieur.

We moeten deze dingen helaas achtereenvolgens bespreken, maar eigenlijk is deze interieur-compositie een geheel, waarin alles met alles verband houdt in een universele harmonie.

Er zijn dus verschillende elementen, die van betekenis zijn. Echter niet alle elementen, die in de moderne protestantsche kerken vaak toegepast worden zijn aanvaardbaar. In het bijzonder denk ik hierbij aan de avondmaalstafel, die een permanente plaats krijgt in de kerk om als een heilig symbool ons te herinneren aan de gemeenschap met het vleesch en bloed van Christus. Hiervoor wordt dan vaak een speciale plaats gereserveerd bijvoorbeeld in een uitgebouwd koor, terwijl de kansel dan terzijde wordt geplaatst. Dikwijls wijst dit op een min of meer ethische instelling, die het „dogmatische” Woord bewust of onbewust op het tweede plan brengt. Dit moeten we inderdaad afwijzen, want het „Woord” van Johannes 1 is voor de gemeente het een en het alles, het eten, het drinken, het ademen, het leven — het Evangelie.

De Heilige Geest werkt door de wederbarende kracht van het Evangelie het geloof in onze harten, terwijl de sacramenten dat geloof versterken en ons de beloften van het Evangelie des te beter doen verstaan en deze verzegelen.

Dat Woord mag niet op het tweede plan komen. Onze Woorddienst is Evangelie-verkondiging en dat herinnert ons elken Zondag op actieve wijze aan het deel, dat wij hebben aan Christus' lijden en sterven en aan Zijn opstanding en heerlijkheid. Bovendien zijn de werkelijke symbolen van het Heilig Avondmaal het brood en de wijn en zijn er bij de sacramenten geen actielooze symbolen gegeven. We moeten met symboliek zeer zuinig zijn daar het gevaar van afstomping

zeer groot is en een symbool heeft ook alleen dan waarde wanneer het ons werkelijk iets te zeggen heeft, wanneer het zinnig is.

In de eerste plaats is dus van belang de climax, het richtpunt der ruimtebeweging. Dit richtpunt zal het hoofddoel zijn in de ruimte, het punt waar de vergaderde gemeente zich in geloofsandacht op concentreert, dat is de plaats waar God tot haar spreekt in Zijn Woord, het Woord waarin de gemeente één is.

In den dienst des Woords is de preekstoel het richtpunt en daarop zal de ruimte gecomponeerd moeten worden in een rythmisch bewegen van af de ingang tot het liturgisch centrum. Dat wil dus zeggen, dat de andere elementen of secundaire accenten geen pretentie mogen hebben in zelfstandige belangrijkheid.

Alle plastiek of ornament of andere styleering zal onzelfstandig en dienend moeten heenwijzen naar dit pistische concentratiepunt. Het moeten alle variaties zijn op het hoofddoel en zich in harmonisch rythme er om heen groepeeren en er heen bewegen en elke tegenbeweging zal moeten dienen om deze hoofdbeweging te accentueeren.

Deze rythmische beweging der ruimte zal ook niet onstuimig, fel coloristisch of vol materieel plastisch mogen zijn als een wereldsche feestzaal. Ze zal — zelfs in allen rijkdom van vorm, in alle diepte van spanning — eenvoudig moeten blijven, juist in haar eenheid van harmonische concentratie op haar leidend motief. Dan eerst zal het interieur harmonieëren met de zuivere rust, de toegewijde liefde en iere blijdschap des geloofs, die de gemeente beleeft in de gemeenschap der heiligen in Christus Jezus.

Van groot belang is dus de behandeling der wanden en plafonds, zoo wel voor wat betreft hun kleur als hun plastische werking.

De wand bijvoorbeeld zal in het rythmische ruimtebeeld zeer zeker plastische elementen moeten hebben juist om zijn werking als wand te accentueeren. Deze plastiek zal een suggestie moeten geven van de dikte en beschermende werking van den wand en zal bovendien afgestemd moeten zijn op de ruimte verhoudingen, de afstand der wanden ten opzichte van elkaar enz.

De ruimte moet namelijk architectonisch blijven, dat wil zeggen, het moet blijven een wandomsloten gebouwde ruimte.

Wanneer de ruimte omsluiting der wanden en plafonds te vol plastisch wordt, dan wordt het gehele interieur contra-ruimte der plastiek en als zoodanig in de plastiek opgenomen. We zien dit onder anderen in de Gereformeerde Pelikaankerk in Leeuwarden maar sterker en ook veel schooner in de Gothische kathedraal. In deze plastische ruimte vergadert niet de gemeente maar gaat de menschen-plastiek op in de plastiek van bundelpijlers, bogen en gewelven.

Van belang is ook de plaatsing van het orgel.

Voor den bouwer is de gemakkelijkste oplossing het orgel boven den preekstoel of achter in de kerk.

Boven den preekstoel is beslist onjuist wanneer er werkelijk een orgelfront wordt gebouwd. Dit element wordt dan ten opzichte van den kansel te belangrijk. In veel kerken is het zelfs zoo, dat men den kansel nauwelijks kan vinden vanwege de pretentie van het orgelfront.

Een betere oplossing is te krijgen wanneer het orgel onzichtbaar wordt geplaatst en het geluid in de kerk binnen komt door een ajour bewerkte wand. Het gevaar blijft echter, dat ook dit nog te belangrijk zal werken. De kansel wordt het eenvoudigst en het meest pregnant geaccentueerd wanneer er een ruime vrije wand omheen is, waarin de eventuele plastiek, bijvoorbeeld een kruis, op dit centrum is geconcentreerd.

Het orgel tegenover den preekstoel heeft het bezwaar, dat er een te belangrijk tegen accent ontstaat, waardoor de ruimte beweging onduidelijk wordt, terwijl dit toch ook zeer belangrijk element tijdens den dienst bovendien aan het oog der gemeente is ontrokken.

De mooiste plaats voor het orgel is naar mijn meening vóór in de kerk terzijde van het liturgisch centrum, waardoor het dienend karakter van begeleiding van den gemeente-zang en van de liturgische handeling het meest tot zijn recht komt.

Wel vereischt deze plaats een zorgvuldig verantwoorde architectonische oplossing, maar het geeft den architect tegelijkertijd weer een belangrijk element voor zijn rythmische compositie op het hoofddoel. Vanzelfsprekend zal er dan tegenover het orgel aan de andere zijde een zeker tegen-element moeten zijn om tot een harmonisch evenwicht te komen, bijvoorbeeld door een bijzondere raamvorm. Hierdoor zal dan op de hoofdas over het liturgisch centrum een dwars-as worden gevormd, die het richtpunt der compositie weer zal beklemtonen.

Tenslotte nog een enkel woord over de sacramentsbediening.

Het doopen vóór den kansel komt mij het meest juist voor, in het centrum, terwijl ook deze heilige handeling door de gehele gemeente gezien kan worden. Dit geeft geen architectonische moeilijkheden.

De viering van het Heilig Avondmaal is echter niet zoo eenvoudig op te lossen. Het karakter van dezen dienst is geheel anders dan van een Woorddienst. Toch moet het om economische redenen wel in dezelfde ruimte. Op verschillende wijzen wordt het H. A. gevierd, maar de juiste oplossing is mijns inziens nog niet gevonden.

Waarschijnlijk zullen we het in deze richting moeten zoeken, dat de kerk geheel voor een avondmaalsviering wordt ingericht. De zitplaatsen zullen alle verplaatsbaar moeten zijn. Dit kan o.a. met gekoppelde klappanken, die dan alle rondom een of meer groote tafels worden gerangschikt, terwijl het eventueel verhoogde tafelhoofd vlak voor den kansel in het centrum moet worden geplaatst. De gehele dienst zal dan als tafeldienst worden gehouden. Vanzelfsprekend zal dit eenigen arbeid vragen om de zetels telkens om te bouwen, maar dat mag ons niet afschrikken wanneer we er de winst mee boeken, dat de dienst meer één geheel zal worden en daardoor ook meer tot zijn recht zal komen. Met deze oplossing blijft wel is waar de preekstoel tijdens den maaltijd als een zinloos moment ongebruikt, maar dit bezwaar zal des te minder spreken naarmate de gerichtheid op het liturgisch centrum meer wordt bereikt door de werking der omgeving dan door de eigen monumentaliteit van den preekstoel.

Ik ben me er van bewust hiermede deze belangrijke zaak niet volledig te hebben behandeld, maar slechts richtlijnen te hebben gegeven, die er naar ik hoop toe kunnen mede werken, dat we als gemeenschap een kerkgebouw bouwen tot eer van God en daarin ook uitspreken onze groote liefde voor Christus wiens kerk wij zijn.

Groningen.

P. VAN LOO.

OPVOEDING EN LONDERWUS

DE LAATSTE SCHOOLDAG, II.

Natuurlijk was er nog al variatie in de ontvangen antwoorden.

Op de eerste vraag: „Ben je blij, dat je van school gaat en waarom?” waren de antwoorden zeer eenstemmig. Allen, zonder uitzondering waren blij, omdat „ik verder wil leeren”, „omdat ik dan een vak leeren kan”, „omdat ik niet graag leeren mag”, „omdat ik nu al lang genoeg op school geweest ben”, enz.

De tweede en derde vraag leverden niets bijzonders op.

Vraag 4: „Wat wil je later doen in je vrije tijd?” bleek erg moeilijk te zijn. Slechts enkelen gaven antwoord.

„Sport beoefenen” — „voor eigen rekening auto's of motoren herstellen”, — „werken”. Ziedaar de heele oogst.

Vraag 5: „Ben je wel eens onrechtvaardig behandeld op school?” werd tot mijn verwondering (en vreugde tegelijk) door allen ontkennend beantwoord, uitgezonderd één, die zich herinnerde, dat twee jongens van zijn klas eens ruzie hadden en dat hij daarvoor straf kreeg.

Bij vraag 6: „Welk vak vond je 't prettigst?” bleek Gymnastiek het lievelingsvak te zijn. Bijb. gesch. stond op de tweede plaats.

De antwoorden op vraag 7: „Welke geschiedenis uit den Bijbel vond je 't mooist?” varieerden sterk. De geschiedenis van Simson had verreweg de voorkeur. De rest koos voor Job, de Kerstgeschiedenis, 't lijden en sterven van den Heere Jezus, de tocht van de Israëlieten door de woestijn, de gelijkenis van den rijken man en den armen Lazarus, Esther en Jona.

Bij vraag 8: „Op welk mens uit de Bijb. gesch. zou je 't liefst willen gelijken?” bleek uiteraard ook weer weinig eenstemmigheid in de antwoorden. De volgende namen werden genoemd: Job, Jezus, Johannes de Dooper, Noach, Simson, David, de arme Lazarus, Elia, Samuel en de barmhartige samaritaan.

Bij vraag 9: „Welk persoon uit de Vad. gesch. trekt je 't meest?” kreeg Willem van Oranje de eereplaats. Anderen kozen — in volgorde van het aantal stemmen — Maurits, De Ruyter en Tromp.

Bij de antwoorden op vraag 10: „Op wien uit de Kerkgesch. zou je willen gelijken?” bleek Luther de favoriet. De rest sprak zich uit voor: Calvijn, August Herman Francke, Gustaaf Adolf en..... Benedictus van Nursia.

Op vraag 11: Hoe denk je over Hitler?” Kwamen o.m. de volgende antwoorden binnen:

„Hij was een tweede Satan”.

„Hij is dood”.

„Hij was een landverrader”.

„Hij was een groot man geweest”.

„Hij is een gemeenerd”.

„Hij was een aartschurk”.

„Hij had een slecht karakter”.

Vraag 12: „Hoe denk je over Churchill?” werd door verscheiden leerlingen niet beantwoord. Eén antwoordde: „Hij is één van 's werelds grootste mannen”. Een ander: „Hij is een man, die den moed niet gauw opgeeft”.

Vraag 13: „Hoe denk je over Stalin?” bleek ook voor 't meerendeel te moeilijk te zijn.

Eén zei: „Hij wordt misschien nog wel eens heerscher over de heele wereld”.

En een ander: „Hij probeert de wereld communistisch te maken”.

Met vraag 14: „Hoe denk je over Soekarno?” wisten velen geen raad. Of waren hier andere oorzaken in 't spel? Eén antwoordde: „Soekarno stuurt in Indië de boel in de war”.